

ЖОЛАУШЫЛАР МЕН ЖҮКТЕРДІ ТАСЫМАЛДАУ

Тақырып: Жолаушылар мен жүктерді тасымалдау

1. Сабақтың мақсаты: Білімгерлерге жолаушылар мен жүктерді тасымалдау туралы түсінік беру.

2. Сабақтың барысы:

а) Ұйымдастыру кезеңі:

Взвод командирі білімгерлерді сапқа тұрғызады, оқытушыға рапорт береді, амандасу, түгендеу, білімгерлердің сырт көрінісін тексеру.

ә) Өтілген тақырыпты сұрау кезеңі:

1. Теміржолдарды қандай жерлерде кесіп өтуге рұқсат етілген?
2. Жүргізушінің автомагистральда мәжбүрлі тоқтау кезіндегі іс әрекеттері қандай?
3. Тұрғын аймақтағы жүріс кезінде жүргізушіге неге тыйым салынады?
4. Көлік құралдарының жүрісіне арналған жолақ қалай белгіленеді?
5. Тұманға қарсы артқы шамдар қандай жағдайларда пайдаланылады?

б) Негізгі бөлім:

Механикалық көлік құралдарын тіркеп сүйреу. Әдетте, қозғалыс қауіпсіздігіне қатер төндіретін ақауы бар көлік құралдарын жөндеу орнына жеткізу үшін тіркеп сүйреу қолданылады.

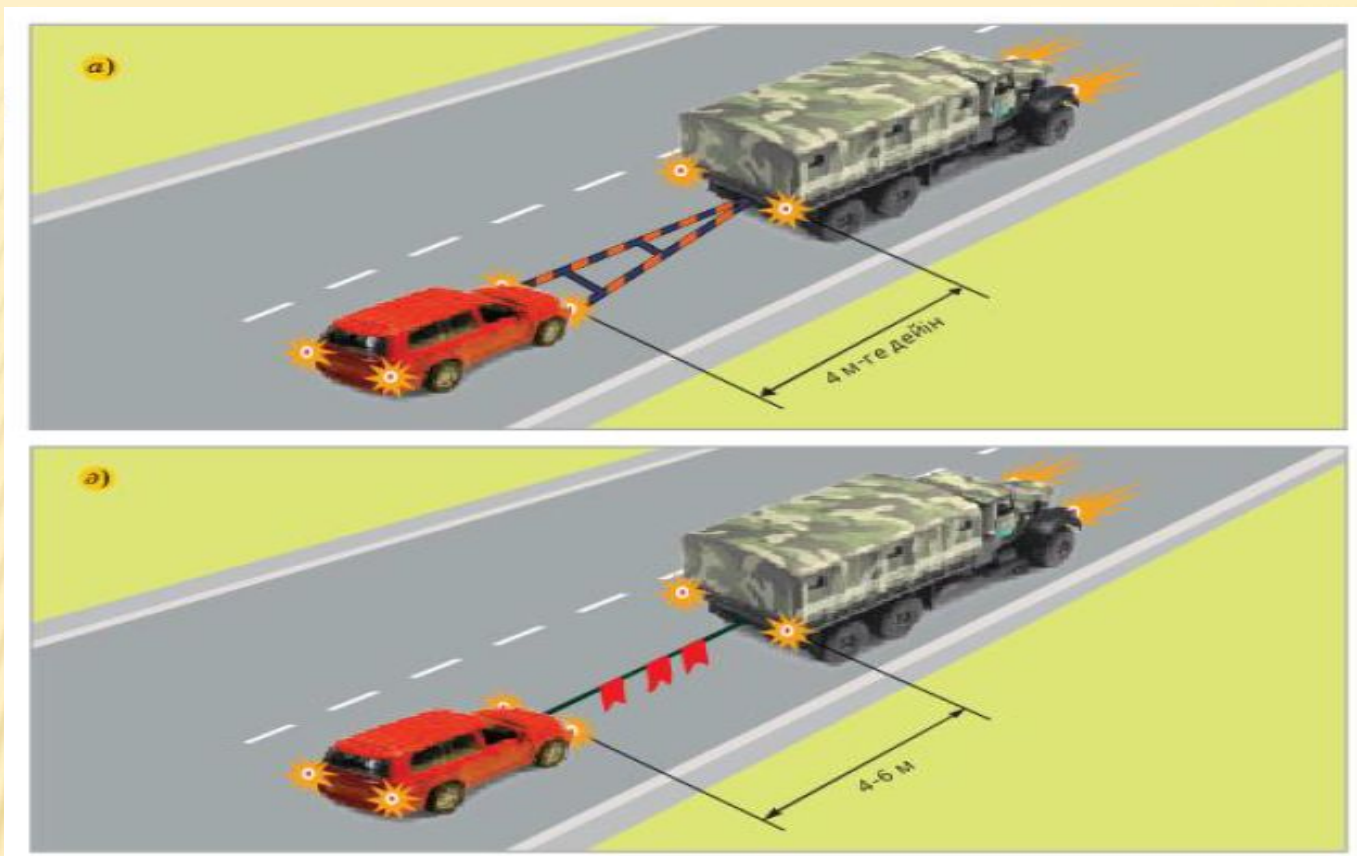
«Жол жүрісі қағидалары» - иілмді немесе қатты тіркеп сүйреуді қолданумен, сондай-ақ тіркеп сүйрелетін көлік құралы жүк платформасына немесе тіркеп сүйрейтін көлік құралының арнаулы тіректік құрылғысына ішінара тіркеу жолымен тіркепсүйреуге рұқсат етеді.

Қатты және иілімді тіркегішпен тіркеп сүйреуді тиісті біліктілігі бар жүргізуші жүргізуі тиіс.

Қатты тіркегіш көлік құралдарының арасында 4 м-ден аспайтын, ал иілімді тіркегіш 4 - 6 метр шегіндегі аралашықтықты қамтамасыз етуі тиіс.

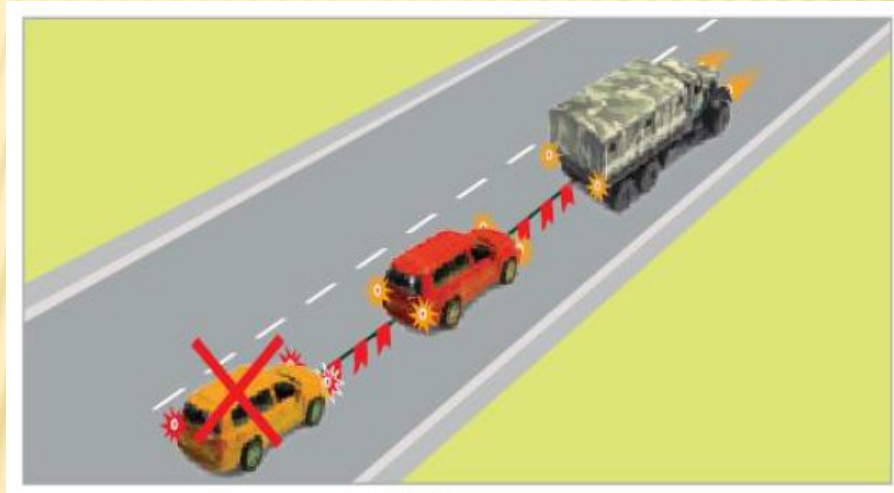
Оны жаяу жүргіншілер мен басқа жүргізушілердің қабылдауын жақсарту үшін, иілімді байланыстырушы буын әрбір метр сайын сигнал қалқаншаларымен немесе жалаушаларымен белгіленуі тиіс.

Иілімді және қатты тіркегішпен тіркеп сүйреу кезінде тіркеп сүйретілетін автобуста, троллейбуста және тіркеп сүйрелетін жүк автокөлігінің шанағында адамдардын болуына тыйым салынады. Егер тіркеп сүйреу ішінара жүк тиеу жолымен жүзеге асырылса, онда тіркеп сүйрелетін көлік құралының кабинасы мен шанағында, сондай-ақ тіркеп сүйрейтін автокөлік шанағында адамдардың болуына тыйым салынады.

- Рөлдік басқаруы жұмыс істемейтін көлік құралын иілімді тіркегішпен (бұл жағдайда тіркеп сүйреуге іліп қою немесе ішінара тиеу әдісімен рұқсат етіледі);
- егер оның нақты салмағы тіркеп сүйреуші көлік құралының нақты салмағының жартысынан асса, тежеу жүйесі жұмыс істемейтін көлік құралын (нақты салмағы аз болған жағдайда мұндай көлік құралын тіркеп сүйреуге қатты тіркегішпен немесе жартылай тиеу әдісімен ғана жол беріледі);
- саны 1-ден көп болатын көлік құралын;

- бүйірлік тіркемесіз мотоциклмен, сондай-ақ осындай мотоциклді;
- көктайғақта иілімді тіркегішпен тіркеп сүйреуге тыйым салынады.

Оқу жүргізулері. Жүргізуге үйрену – оқытудың ең маңызды элементі.

Жүргізуге бастапқы оқыту тек арнайы бөлінген алаңдарда ғана жүзеге асырылады. Көшелер мен жолдарға шығу үйретушінің алып жүруімен және үйренушілер басқарудың жеткілікті дағдыларын меңгергеннен кейін ғана рұқсат етіледі.

Жүргізуге үйретушінің өзімен бірге тиісті біліктілік куәлігі, өзі оқыту жүргізетін санаттағы көлік құралын басқару құқығын беретін тиісті жүргізуші куәлігі болуы міндетті.

Жүргізуге үйренушінің өзімен бірге жеке басын куәландыратын құжаты, көлік құралын басқаруға қарсы көрсетілімдері жоқ екендігі туралы медициналық қорытындысы болуы міндетті.

Олармен оқыту жүргізілетін барлық автокөліктерде, мотоциклде мен басқа да механикалық көлік құралдарының алдында жән артында айырым белгілері болу тиіс. Оқу автокөліктері бұған қос

қосымша ілініс пен тежегіш басқыштарымен, сондай-ақ арт жақтағы көріністің қосымша айнасымен (оқушы үшін) жабдықталған болуы тиіс.

Ортақ пайдаланылатын жолдарда жүргізуге оқыту уәкілетті органмен келісілген маршруттар бойынша ғана жүзеге асырылады. **Жолаушыларды тасымалдау.** Жолаушыларды автокөлікте тасымалдау кезінде нормалар мен қағидаларды сақтаудың маңызы өте зор, өйткені оларды сақтамау көптеген адамдардың қаза табуына дейінгі өте ауыр салдарға әкелуі мүмкін. Сондықтан тасымалдауға барлық жүргізушілер емес, олардың ішінен ҚР ЖЖҚ-да баяндалған талаптарға жауап беретіндері ғана жіберіледі. Әскери жүргізушілер жолаушыларды тасымалдауға Қазақстан Республикасы заңнамасымен белгіленген тәртіппен жіберіледі.

Жолаушыларды тасымалдау үшін пайдаланылатын көлік құралдарына техникалық регламенттердің басқа да заңнамалық және нормативтік құжаттардың талаптары қолданылады.

Жүргізуші жолаушылар үшін жауапты болады. Бұл ретте жүк автокөлігінің жүргізушісі отырғызу, түсіру және қозғалыс кезіндегі қағидалар туралы нұсқама өткізуге міндетті.

Жолаушыларды:

- автокөліктің (борт платформасы бар жүк автомобилінің шанағында немесе фургон шанақта жолаушыларды тасымалдау жағдайларынан басқа), трактордың, өздігінен жүретін машинаның кабинасынан тыс жүк тіркемесінде, тіркеме-үйшікте, жүк мотоциклінің шанағында және мотоцикл конструкциясында отыру үшін көзделген орындардан тыс жерде тасымалдауға;
- көлік құралының техникалық сипаттамасында көзделген санынан артық тасымалдауға (бұл ретте көлік құралының нақты массасы жасаушы кәсіпорын белгілеген рұқсат етілген ең жоғары масса шамасынан аспауға тиіс);
- мотоциклдің артқы орындығына масаң күйде отырғызуға;
- жүк автомобилінің шанағында отыру үшін жабдықталған санынан артық адамдарды тасымалдауға тыйым салынады.

12 жасқа дейінгі балаларды тасымалдауға ерекше (неғұрлым қатал) талаптар қолданылады. Атап айтқанда, балаларды мотоциклдің артқы орындығына отырғызуға: балаларды арнайы ұстау құрылғысы немесе баланы қауіпсіздік белдігінің көмегімен отырғызып қоюға мүмкіндік беретін, көлік құралының конструкциясында көзделген өзге де құралдар болмаған кезде, ал механикалық көлік құралының алдыңғы орындығында балаларды

арнайы ұстау құрылғысы болмаған келди тасымалдауға тыйым салынады. Балалар тобын ұйымдастырылған түрде тасымалдау кезінде автобустар мен оларды басқаратын жүргізушілер ҚР ЖЖҚ талаптарына сөйкес келуі тиіс. Бұл ретте екі және одан көп осындай автобус легіне Ішкі істер органдарының арнаулы автокөліктері ілесіп жүруі тиіс. Автобуста тасымалданатын балалар саны отырғызу орнының санынан аспауы тиіс.

Жүктерді тасымалдау. Жүктерді тасымалдау Қазақстан Республикасының экономикасында маңызды рөл атқарады.

Жүктерді тасымалдау үшін мамандандырылған көлік құралдары пайдаланылады, оларға белгілі бір талаптар қойылады. Бұл ретте тасымалданатын жүк пен жолаушылардың массасы көлік құралын дайындаушы зауыт талаптарынан аспауы тиіс. Жүк тасымалдау осыған арналған орындарда ғана жүзеге асырылуы керек.

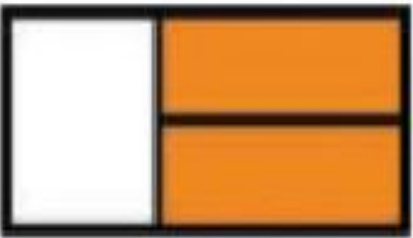

- Дұрыс орналастырылмаған және бекітілмеген;
- жүргізушіге шолуды шектейтін;
- басқаруды қиындататын және көлік құралының орнықтылығын бұзатын;
- сыртқы жарық беру аспаптарын және тіркеу белгілерін жабатын жүктерді тасымалдауға тыйым салынады.

Бұл талаптардың сақталуына көлік құралының жүргізушісі жауатты болады.

Жүк және кез келген заттар автокөлік габриттерінен ҚР ЖЖҚ-мен белгіленген шамадан артық шығып тұрса көріну жағдайларына байланысты тиісінше белгіленген болуы тиіс.

Салмағы ауыр, ірі габаритті және қауіпті жүктерді тасымалдау уәкілетті орган белгілеген тәртіпте жүзге асырылады. Белгілі бір көлік құралдары белгілеуге арналған айырым белгілер ба

	«Қауіпті жүк» – қауіпті жүктерді тасымалдау кезінде.
	«Ұзын өлшемді көлік құралы» негізгі қағидалардың 9-тармағымен көзделген жағдайларда.

18.5-сурет. Қауіпті жүкті тасымалдау

Велосипедтердің, мопедтердің, көлік-арбалардың (шаналардың) қозғалысына, сондай-ақ жануарларды жолдан айдап өтуге қойылатын қосымша талаптар

Қазіргі кезде **велосипедтер** мен **мопедтердің** танымалдылығы арта бастады. Оларды басқаратын тұлғалар жол қозғалысының толық құқықты қатысушылары болып табылады.

6 жасқа толмаған тұлғаларға мопедті басқаруға, ал 14 жасқа толмаған велосипедшілерге жолға шығуға тыйым салынады. Велосипедшілер велосипед жолымен, велосипед жүретін жолақпен, ал олар болмаған жағдайда жолдың жүру бөлігінің оң жақ шетімен, оның ішінде маршруттық көлік құралдарына арналған жолақпен не жол жиектерімен, тротуармен немесе жаяу жүргіншілердің жүруіне қауіп төндірмей жаяу жүргінші жолымен жүреді. Велосипедтер мен мопедтер жолдың осы элементтері бойынша жүрген кезде бір қатармен жүреді.

Көлік-арбалар (шаналар), жүк артылған, жегілген немесе мініс малдары шеткі оң жолақпен бір қатармен немесе олар жаяу жүргіншілерге кедергі келтірмесе, жолдың жиегімен жүреді.

Велосипед пен мопед жүргізушілеріне:

- ең болмағанда бір қолымен рөлден ұстамай жүргізуге;
- жолаушылар тасымалдауға;
- ұзындығы немесе ені бойынша габаритінен елу сантиметрден асып шығып тұратын жүкті немесе басқаруға кедергі келтіретін жүкті тасымалдауға;
- жанында велосипед яколы болған кезде эколмен жүруге;

- трамвай жүретін жолдарда және осы бағытта жүруге арналған бірден көп жолағы бар жолдарда солға бұрылуға немесе кері бұрылуға;

- велосипедпен немесе мопедпен пайдалануға арналған тіркемені сүйретуге, мопедтер мен велосипедтерді мопедтермен және велосипедтермен сүйретуге;

- жаяу жүргінші өтпесімен жүруге тыйым салынады.

Велосипед жолы қиылыстан тыс жерде ортақ пайдаланылатын жолмен қиылысатын жағдайлар болады. Бұл жағдайда велосипед немесе мопед жүргізушісі қиылысатын жол мен келе жатқан көлік құралдарына жол беруі тиіс.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған адамдардың қозғалысын қамтамасыз ету. Қазақстан Республикасы Жол жүрісінің қазіргі қағидаларында жаңа тарау пайда болды. Оның мазмұны тірек-қимыл аппараты мен көру кабілеті нашар адамдардың жүріп-тұруын жеңілдетуге арналған. Бұл үшін тұрақтан арнаулы орындар бөлінеді. «Мүгедек» айырым белгісімен белгіленген көлік құралдарын басқаратын жүргізушілерге олардың белсенді өмір салтын жүргізуге және қоғамның толыққанды мүшелері болуға мүмкіндік беретін жеткілікті құқықтар берілген.

в) Қорытынды бөлім:

Сұрақтар:

1. Көлік құралдарын тіркеп сүйреу тәсілдерін санамалап айтыңдар.
2. Жүргізіп үйренуге арналған автокөлік қалай жабдықталуы тиіс?
3. 12 жасқа дейінгі балаларды тасымалдауға қойылатын талаптарды санамаландар.
4. Қандай көлік құралдары «Ұзын өлшемді жүк» белгісімен белгіленуі тиіс?
5. Велосипед пен мопед жүргізушісіне не істуге тыйым салынған?

Тапсырмалар:

1. Тіркеп сүйреу кезінде көлік құралдары қалай белгіленуі тиіс?
2. Жолаушыларды тасымалдайтын көлік жүргізушілері мен такси жүргізушілеріне қойылатын талаптардың арасындағы айырмашылық қандай?
3. Велосипедшінің жасына қарай велосипенпен жүруге арналған жерлердің кестесін жасаңдар.
4. Қалай ойлайсыңдар, «Мүгедек» айырым белгісімен белгіленген көлік құралдарын басқаратын жүргізушілердің құқықтары жеткілікті ме?
5. «Қауіпті жүк» белгісімен қандай көлік құралдары белгіленеді және бұл белгілердегі нышандар нені білдіреді?